

1980 SONRASI UYGULANAN EKONOMİK POLİTİKALARIN FİRMA PERFORMANSLARINA ETKİSİ VE MİNSKY'NİN MALİ KRİZLERİN YAPISALLIĞI TEZİ ÜZERİNE BİR DENEME

Yrd.Doç.Dr. İbrahim ANIL

1980 yılından başlanarak vergi sistemimizde yapılan düzenlemelerle, işletmelere kamudan kaynak aktararak mali yapılarının güçlendirilmesi uygulamaları sürdürülmektedir. Çeşitli vergi bağışıklıkları ile işletmelerden tahsil edilmeyen vergiler, işletmelerin çalışma sermayesi ihtiyaçlarını maliyetsiz olarak karşılayacak ve bu yolla finansman masrafları azalan işletmelerin karları artacak ve yeni teknolojiler getirmek için kaynak yaratma olanağına sahip olacaklardır. İşletmelerin yeniden yapılanmasını amaçlayan bu düzenlemelerin ortaya çıkaracağı güçlü yeni yapıların karlılıkları da giderek büyüyeceğinden, bu gelişme uzun vadede vergi gelirlerini de artıracaktır.

Çeşitli vergi bağışıklıklarından en çok yararlanma olanağı bulunan, hem ihracatçı ve hem de büyük sabit sermaye yatırımları bulunan imalatçı 26 firmanın 1982 - 1986 dönemlerine ait bilanço ve gelir tabloları yukarıda açıklanan amaçlarla sınırlı olarak incelenerek, aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır. İncelemeye dahil edilen firmaların 17'si Tekstil ve Dokuma Sanayiinden 9'u ise Metal Eşya Sanayi'den seçilmiş, toplam sabit sermaye yatırımları 356 milyar, 1986 yılı ihracatları 221 milyar ve yarattıkları katma değer 229 milyar liradır.

İncelemenin sonuçlarını, uygulanan mali politikaların amaçları paralelinde iki ana başlıkta toplamak olasıdır. Bunlar sırası ile:

- i) Vergi düzenlemeleri ile ilgili tespitler
- ii) İşletmelerin Mali Yapıları ile ilgili tespitlerdir.

I- Vergi düzenlemeleri ile ilgili tesbitler :

İnceleme konusu firmaların 1982 ile 1986 yılları arasındaki dönemler itibariyle vergi beyanları aşağıda 1 nolu tabloda gösterildiği gibidir.

TABLO: I

YILLAR	BİLANÇOKARLARI (MİLYAR)	ÖDEDİKLERİ VERGİLER (MİLYAR)
1982	7.791	2.321
1983	12.441	3.484
1984	22.068	5.911
1985	22.481	4.584
1986	47.676	7.935

YASAL VERGİ ORANI %

FİİLİ VERGİ ORANI %

40	29.8
40	32.8
40	26.8
46	20.4
46	16.6

Yukarıdaki tablo kurumlar vergisinin yasada belirlenen orandan ne kadar daha düşük oranda tahsil edilerek işletmelere kaynak aktarıldığını gösterdiği gibi vergi oranlarının fiilen düşürüldüğünü de saptamaktadır. Yukarıdaki 1 nolu tabloya, vergi iadesi adı altında kamu gelirlerinden işletmelere aktarılan kaynakları, ödedikleri vergi miktarından çıkarttığımızda ve yeniden değerlendirme fonu ile "hiçbir maliyet ödemedi sadece sabit kıymetlerini yeniden değerlendirerek" gelirlerini azalttıkları miktarı da matharlarına eklediğimizde bu fiili oranların nelere düştüğü aşağıdaki 4 nolu tabloda görülecektir.

TABLO: 2

YILLAR	VERGİ İADESİ V.B. OLARAK HAZİNECE FİRMALARA GERİ ÖDENEN KAYNAKLAR (MİLYAR)
1982	2.038
1983	4.765
1984	9.765
1985	9.306
1986	10.556

VERGİ İADESİNİN İHRACATA ORANI %

GERÇEKLEŞTİRDİKLERİ İHRACAT (MİLYAR)

% 08.1	25.159
% 10.9	43.779
% 11.3	86.662
% 06.4	144.686
% 04.8	221.174

Yukarıdaki 2 nolu tablo ile 1 nolu tabloyu biraraya koyduğumuzda; firmaların, ödedikleri vergilerden daha çok miktarda vergi iadesini devletten geri aldıkları görülmektedir (1982 yılı hariç)

Türkiye Sınai Kalkınma Bankası tarafından yatırımlarına iştirak edilen veya uzun süreli borç verilen firmalardan 72'si üzerinde yapılan bir diğer incelemede de vergi oranları eğiliminin benzer şekilde sürdüğü gözlenmektedir(51). Anılan çalışmada (devletten geri alınan vergi iadeleri hesaba katılmadığında) 1987 yılı ödenen vergiler ortalaması % 27, 1988 yılında ise % 29'dur. Vergi oranlarındaki bu görece yükselişi sağlayan faktör; imalat sanayinin GSMH içindeki paylarına göre seçilmiş sektörlerden oluşturulan yeni firmalar grubunun, ihracatçı olmayan firmaları ve sektörleri de içeren yapısıdır.

Bu şekilde oluşturulan yeni firmalar grubunun, 1988 yılı fiyatları ile düzeltilmiş vergiler tutarı ise aşağıda Tablo 3'te gösterildiği gibidir:

YILLAR

VERGİ TUTARLARI

1981	74.821
1982	79.480
1983	75.809
1984	75.338
1985	65.216
1986	62.216
1987	103.645
1988	149.135

Vergi oranlarında gerçekleştirilen düşüş oranı: ($\% 25 + \% 75 \times \% 67 = \% 25 + \% 50, 25 = \% 75, 25$ 'den $\% 49, 22$ ye düşürülerek $\% 26, 03$ 'lük bir düşüş sağlanmıştır. Vergilerdeki artış ise $\% 199$ 'lük bir oranda gerçekleşmiştir.

Vergi Usul Kanununun Geçici 11 inci maddesinin yeniden düzenlenmesi ile işletmele- re sabit sermaye yatırımlarını yeniden değerleyerek değerlendirme farklarından amortisman- a tabi tutularak yeniden gider yazılması olanağı sağlanmıştır. İşletmeler bu yolla varlıklarını yeniden değerleyerek daha çok amortisman ayırma olanağı kazanmış bu ise işletme- lerin vergi matrahlarını 3 nolu tabloda gösterildiği kadar küçülmelerine imkan sağlamış- tır.

TABLO : 3

YILLAR	NET SABİT KIYMETLER	YENİDEN DEĞERLEME	
		ORANI %	TUTARI
1982	33.509	* 0	-
1983	44.966	20.0	6.702
1984	65.775	37.5	16.862
1985	105.098	35.9	23.613
1986	152.513	21.7	22.806
YENİDEN DEĞERLEME AMORTİSMANLARI		MATRAHA EKLENECEK TOPLAM	
-		-	
1.678		1.678	
5.894		5.894	
11.797		11.797	
17.499		17.499	

Yukarıda açıklanan 2 ve 3 nolu tablolarla 1 nolu tabloyu birleştirdiğimizde -iade ola- rak geri aldıkları vergileri bir an için yok sayarsak- firmaların fiili vergi yükleri ortaya çıkacaktır.**

(*) 1983 yılında ait yeniden değerlendirme oranı gider yazılan amortisman tutarı ile top- lam amortisman tutarı dikkate alınarak $\% 20$ olarak saptanmış olup firmaların ortalama 6 yaşında oldukları varsayılmıştır.

(**) Tablo düzenlenirken bir önceki yıl net değeriyle, bir sonraki yılın oranı çarpıl- mıştır.

2- Özsermaye yapıları ile ilgili tesbitler:

Birinci grup firmaların öz sermaye yapılarındaki değişmeye göz attığımızda durum aşağıdaki gibidir. 1982 yılı sonunda 29.302 milyar lira olan özsermayeleri 195.747 milyar liraya yükselmiştir. Meydana gelen 166.445 milyar liralık artışın ise; 90.621 milyar lirasının ortakların yeni koydukları sermayelerden, 69.983 milyar lirasının ise yeniden değerlendirme suretiyle fiktif olarak yaratılan değerlerle sağlandığı gözlenmektedir. İşletmelerin yarattığı öz varlık artışı ise 5.841 milyar lira 4 yıllık $5.841:29.302 \times 100 = \%20$, yıllık ise $\% 5$ 'tir.

İkinci grup firmalar için 1987 ve 1988 yıllarında ise yeniden değerlendirmeden arındırılmış özsermaye artışları cari yıl fiyatlarıyla, aşağıdaki gibidir. 1986 yılı sonunda 378.020 milyar lira olan özsermaye tutarı, 1987 yılı sonunda 591.363 liraya, 1988 yılı sonunda ise 998.496 liraya yükselmiştir. İki yıldaki toplam 670.476 milyar liralık öz sermaye artışının 114.882 milyar lirası: dönem karlarından, bakiye 555.594 milyar lirası da ortaklar tarafından işletmeye yatırılan sermayelerden dolayı çoğalmıştır. Bu dönemdeki net özvarlık artışı $\% 5.83$ 'tür.

Sağlanan $\% 5$ 'lik özsermaye artışının yeniden yapılanmayı sağlayacak birikim yaratması bir yana, girişimcilere piyasa faiz fiatı üzerinden karlılık bile sağlamaya yetmemektedir. Bu noktada karşımıza bir başka anlamlı soru çıkmaktadır. Net özsermaye artışı $\% 5$ olan bir işletmeye, ortaklar tarafından hem de başlangıçta konulan üç katı tutarında yeni sermaye eklemenin mantığı nedir? İrrasyonel girişimcilerle mi karşı karşıyayız? Yoksa bilançolar gerçek performansları yansıtmaktan uzak düzenlenmiş tablolar mıdır? Ülkemizde vergi kaçağı ile ilgili değerlendirmeleri hesaba katarak firma karları ile ilgili değerlendirmeleri yapmaktan kaçınacağız. Bu gerçeği tesbit etmemiz, firmaların ödedikleri vergiler ve teknolojik dönüşümler gerçekleştirmeleri ile ilgili analizlerimizi derinleştirmeyi engellememektedir.

İşletmelerin ellerinde bırakılan vergi kaynakları ile mali yapılarını güçlendirmek ve bu yolla yeni teknolojiler getirecek kaynak yaratmak yolundaki gelişmelerini incelediğimizde ise durum aşağıda TABLO:6'daki gibidir.

TABLO: 6

YILLAR	SABİT KIYMETLER TUTARI (MİLYAR)	YENİDEN DEĞERLEME İLE YARATILAN FİKTİF ARTIŞ (MİLYAR)
1982	68.252	-
1983	97.723	13.650
1984	147.366	36.646
1985	236.600	52.904
1986	356.474	51.342
	TOPLAM	154.542

NET ARTIŞ (MİLYAR)	KALKINMA VE YATIRIM BANKASI KREDİSİ	ORTAKLARIN KOYDUKLARI SERMAYE	TOPLAM KAYNAK GİRİŞİ
-	-	-	-
15.821	1.650	15.154	16.804
12.997	10.179	8.080	18.259
36.330	12.403	21.082	33.485
68.532	20.887	46.305	67.192
133.680	45.119	90.621	135.740

Tablonun incelenmesinden de anlaşılacağı üzere 356 milyar liralık brüt sabit sermaye yatırımı bulunan firmaların yeni teknolojiler için yapabildikleri yatırım tutarı 134 milyar lira olup, bu yatırımlarında 45 milyar liralık bölümü ortaklarından olmak üzere dışardan sağladıkları 136 milyar liralık kaynakla yapılabilmektedir. Ortakların verdikleri 45 milyar lira ile Sınai Kalkınma Bankasının sağladığı 136 milyar lirayı topladığımızda, firmalara kaynak girişi toplamının, oto finansman kaynakları hariç 181 milyar lira olduğu bunun sadece 134 milyar lirasının sabit sermaye yatırımlarında kullanılabildiği görülmektedir.

İkinci grup firmaların 1987 ve 1988 yılı sabit sermaye yatırımlarına baktığımızda ise durum aşağıdaki gibidir:

YILLAR (Milyar)	SABİT SERMAYE YATIRIMLARI	ORTAKLARIN KOYDUĞU	SIN.KAL.BAN KREDİLER	TOPLAM
DIŞ KAYNAK				
1987	206	96	44	140
1988	364	214	113	327
TOPLAM	570	310	157	467

103 milyar liralık fark ise kısa vadeli borçlar içinde gösterilen yabancı kaynaklardan sağlanmıştır.

Mali karlılığın düşük gösterilmesini sağlayacak araçlardan biri dönem sonu varlıklarını eksik göstermek olduğundan, mali yapılarla ilgili analiz yapma olanağı sınırlıdır. Ancak İstanbul Sanayi Odası, Eskişehir Sanayi Odası ve bazı çalışma sonuçları bu oranlarda ciddi bir iyileşme gözlenmediğini göstermektedir(2).

3- Minsky'nin Mali krizlerle ilgili tezi:

Buraya kadar yapılan analizlerden sonra Post-Keynesçi okulun Amerikan kanadına mensup ABD'li iktisatçı Hayman Minsky'nin tezinin, açıklamalarımıza katkısının olacağını düşünüyoruz. Kendi içinde Avrupa ve Amerika kanadı olmak üzere ikiye ayrılan bu grubun Avrupa kanadı, kapitalist ekonomiye daha eleştirel bir bakış açısına sahip olduğu söyleniyor(3). Oysa Minsky bu çerçeve içinde Neoklasiklere daha yakın düşen Amerikan kanadı yerine, eleştirel yaklaşımları nedeniyle o da Avrupa kanadı içinde yer almalıydı.

Minskyk'nin mali istikrarsızlıklar hipotezi, zaman içinde gördüğü yoğun ilgi nedeniyle, bu tür analizlerde kullanılması veya en azından hesaplaşılması gereken bir tez durumuna gelmiştir. Minsky'nin tezinin ana mesajı şudur: Kapitalist her ekonomi, yapısal olarak mali istikrarsızlık üretme potansiyeline sahiptir, bu potansiyelin gerçekleşip gerçekleşmeyeceği kurumsal ilişkilere bağlıdır(4).

Ülkemiz için tezin oldukça ilginç olmasının iki yönü vardır: Birincisi, doğrudan doğruya mali yapılardan kaynaklanan bir istikrarsızlığın mümkün olduğunu göstermeye çalışması, ikincisi ise kurumsal yapılarla ilişki kurarak, bu yapıların mali istikrarsızlık yaratmadaki etkileriyle ilişki kurmasıdır. Post-Keynesçi olmanın en önemli avantajı; artık değiştirme olanağımızın bulunmadığı bir geçmiş ve içinde çok miktarda belirsizlik bulunan bir gelecek için karar almak zorunda olduğumuz bir dünyada yaşadığımızı, başlangıç noktası kabul etmeleridir. Ayrıca aşağıda biraz açıklamaya çalışacağımız, firma tanımları da ülkemiz firmalarına da çok benzemektedir.

Firmaların kar fonksiyonları ile ilgili denklemi aşağıdaki gibidir.

$$f = I/I - C (I + DF - BPDF - SW) \text{dir.}$$

Formülde; I yatırımları, DF bütçe açığını, BPDF ödemeler dengesi açığını C ile SW ise kapitalistlerle işçilerin sırasıyla, tüketimlerini ve tasarruflarını göstermektedir. Modelden anlaşılacağı üzere, karlar yatırımların belirleyicisi değil, yatırımlar karların belirleyicisidir. Minsky'nin modelinde işletmeler, bugünkü nakit girdileriyle geçmişin borçlarını ödeyen ve geleceğin nakit girdileriyle de geleceğin borçlarını ödeyen birimlerdir. Bunun sonucu da mali yapıları işletmelerin yaşamlarında belirleyici bir önem kazanıyor. Nakit giriş ve çıkışlarını karşılıyabilenler ayakta kalıyor, diğerlerinin ise yaşama şansı olmuyor. Ama giderken kendisiyle beraber işçilerini ve öteki bazı işletmeleri de götürüyor veya önemli ölçüde etkiliyor. Bu durumun, birkaç işletmeyle sınırlı kalmadığı durumlarda, kriz dışında adlandırılması zordur. bu koşullarda en belirgin soru: Çok sayıda firmanın mali istikrarsızlık nedeniyle silinmesi mümkün müdür? Hangi tür ekonominer böyle bir ihtimale çok yakındır. Minsky bu noktada işletmeleri mali yapılarına göre aşağıdaki şekilde sınıflandırıyor(5):

i) Tedbirli Finanslama Yapan Firmalar: Aktiflerden sağlanacak nakit akışlarının, her koşulda ödenecek borçların üzerinde olmasına özen gösteren firmalar bu grup içinde yer almaktadır. Borç ödemelerini aşan her türlü nakit girdisinin piyasa faiz fiyatının üzerinde bir değerle değerlendirilmesini de sağlamaktadır bu tür firmalar. Borçlarının bileşiminde uzun vadeli borçlar, sabit sermaye yatırımları ve bağlı kıymetleri karşılamakta, kısa vadeli ticari borçlar ise çalışma sermayesinin bir bölümünü karşılamada kullanılır.

ii) Spekülatif Amaçlı Finanslama Yapan Firmalar: Kısa vadede aktiflerden sağlanacak nakit girişleri tutarı, kısa sürede ödenmesi gereken borçlardan daha azdır. Borçların faiz yükü kısa vadeli nakitlerin gelir getirmeye tahsis kısmının beklenen gelirinden düşüktür, uzun dönemdeki alacaklardan beklenen nakit girişleri, uzun dönemde ödenecek borçlardan daha azdır. Bu tür firmalar sürekli borçla finanslama yaparak kısa vadeli borçlarını yeniden finanslarlar. Spekülatif amaçlı net nakit girişlerinin peşin değeri; başlangıçta düşük ama giderek yükselecektir. Bankalar spekülatif amaçlı finanslamaya örnek birimlerdir.

iii) Macera Nitelikli Finanslama Yapan Firmalar: Aktiflerinden kısa vadede sağlanacak nakit girişleri, kısa dönemde ödenecek borçlarından daha azdır. Ayrıca kısa vadeli kaynaklarının beklenen gelirleri, kısa vadeli borçları için ödenecek faiz fiyatından düşüktür. bu tür firmalar finansal yükümlülüklerini yerine getirebilmek için, karşılıksız borçlarının miktarlarını sürekli arttırmaktadırlar. Genellikle risk oranları çok yüksek, uzun vadede belirsiz getiri sağlayacak yatırımlar sözkonusudur. bu tür firmalar çoğunlukla hileli yollara da başvururlar. Yeni ve daha büyük fırsatlar elde etmek için ayakta kalmaya zorlandıkları dönemlerde, gerçekçi olmayan vaadler, dolandırıcılık v.b.

uygulamalarla, kamuyu veya bireyleri dolandırmayı amaçlarlar.

Tarihin bütün dönemlerinde bu üç tür finanslamayı da yapan firmaların birarada bulunduğları ekonomiler sözkonusudur. Ekonomide olup bitenlerden hem etkilenmekte ve hem de bir bölümünü etkilemektedir bu tür firmalar. Örneğin; koşulların uygun, dönemin sakin ve belirsizliklerin az olduğu bir dönemde, yatırımlar çoğalacak ve buna bağlı olarak da yatırım araçlarının fiyatları artacaktır. Sukünetin hakim olduğu bu tür piyasalarda sigorta primleri düşecek, sigorta gelirleri azalacak ve elde para tutmanın gereği kalmayacaktır. Böyle dönemlerde para satma sorunu olan finans kurumları, macera nitelikli firmaları bile finanse edebilecekler veya spekülatif amaçlı finanslama yapan firmalar da kolay kaynak bulabileceklerdir(6).

Spekülatif amaçlı finanslama yapanlarla, macera nitelikli finanslama yapanların ekonomide ağırlığının artması yani sayıca çoğalması durumunda, faiz fiyatları piyasası daha duyarlı hale gelecektir. Çünkü bu tür firmalar gelecekteki ödemelerini karşılamak için, bugünkü var olan piyasadan nakit girişi sağlamaya yöneleceklerdir. Bu eğilimin yükselteceği faiz fiyatları, gelecekte ödenecek nakit çıkışlarını artıracak, böylece spekülatif amaçlı firmalar da macera nitelikli finanslama yapmaya zorlanacak, macera nitelikli finanslama yapanlar ise ya piyasadan çekilecek ya da yüksek faizli yeni finanslama kaynakları arayacaktır. bu oluşum ise yeniden faiz fiyatlarının eski düzeyine gelmesine veya daha yukarı yükselmesine neden olacaktır.

Buraya kadar açıkladığımız süreçlerdeki karşılıklı etkileşmeyi Minsky genişleterek tüketim mallarının arz ve talebine, yatırım mallarının arz ve talebine ve bunlardaki değişimin fiyatlar ve ürün miktarları ile çalışma karşılığı ödenecek bedeller üzerindeki etkilerine kadar uzatarak ve her bir aşamada, kendi dinamikleriyle oluşacak yeni koşulların birbirinden etkilendiğini açıklamıştır. Çünkü firmalar piyasaların sadece satıcı yönünü oluşturmaz, aynı zamanda alıcı olarak da piyasalarda vardır. Bu değişimler sonucunda oluşacak yeni fiyatlardan en çok etkilenen firmalardır(7).

4- Minsky'nin tezi ve ülkemizdeki durum:

Minsky'nin tezinin ülkemize uygulanması aşamasında, bu makale ile sınırlı analiz çerçevesinde ulaşabileceğimiz sonuçlar kısaca şunlardır: 1980 sonrası dönemin özelliklerine baktığımızda, öncelikle dışa açılma ve buna bağlı olarak, ihracata yönelik sanayileşme uygulamaları görürüz. İhracata dönük sanayileşme stratejileri uygulamalarının iki önemli boyutu üzerinde durmak istiyoruz. Bunlardan birincisi; iç talebin kısılması suretiyle, ihraç edilebilecek ürün miktarını artırmak, diğeri ise; yurt dışındaki rakipleriyle rekabet ederek ürünlerini satabilecek, yeterlilik ve verimlilik düzeyine ulaşmış sanayiler oluşturmaktır.

i) İç talebini kısılması ile ilgili uygulanabilecek politikaların başlıcaları:

- Faiz fiyatlarını yükselterek, tasarrufu özendirmek,
 - İthal girdi maliyetlerini, reel değerlere ulaştırarak,
 - Ücretleri ve tarım ürünlerinin fiyatlarını düşürmek,
 - Bazı ürünlerdeki devlet sübvansiyonlarını kaldırmak,
- Bu sayılanlar dışında çeşitli politikalarla daha bu uygulama desteklenmiştir.

İç talebin düşürülmesini hedefleyen bu politikaların firma performansları üzerinde de olumlu veya olumsuz etkileri olmuştur. Toplu sözleşme düzenine getirilen yasal ve fiili sınırlamalarla ücretlerin yükselmesini yavaşlatmak dışındaki tüm uygulamalardan firma-

lar olumsuz olarak etkilenmiştir. tasarrufların özendirilmesi amacıyla yükseltelen faiz fiyatları, bankalar açısından kredi maliyetini yükselttiğinden, verilen kredilerin maliyeti de yükselmiştir. Yükselen kredilerle, ödeyecekleri nakit girdiler çoğalan firmalar bunları karşılayamaz hale gelince, iflaslar ve beraberinde başkalarını da götüren büyük iflas dalgaları oluşmuştur. Hükümetlerin müdahalesi ile bazı firmalara kolaylıklar sağlanmasa veya bazı firmalar kurtarılmasa bu kriz dalgası çok daha net olarak yaşanabilecekti. Faiz fiyatlarındaki bu yükselişin bir diğer boyutu da, ürün maliyetleri içinde yer alan finans giderleri payının yükselmesi ve dolayısıyla tüm ürünlerin fiyatlarının, faizler payı kadar yükselmesidir. Hiç kredi kullanmayan firmalar bile satın aldıkları yatırım malları ve ara malları için bir miktar da satış bedeli içinde faiz ödemek zorunda kalmışlar ve bunları finanse etmek zorunluluğu duymuşlardır.

Sübvansiyonların azaltılması veya ithal girdilere uygulanan reel kur nedeniyle maliyetlerin yükselmesi de benzer sonuçlar yaratmıştır. İşletmeler için bunun bir diğer yönü ise bu ilave girdi maliyetlerini karşılayabilmek için kaynak gereksinimlerinin artmasıdır. Bu durum ise hem onları faiz fiyatı piyasasının bir alıcısı durumuna getirmekte ve hem de ödedikleri faizlerle maliyetleri yükselmektedir.

ii) Firmaların yeniden yapılanmalarını sağlamak için yapılan düzenlemeler:

- Vergi oranlarını düşürmek veya çeşitli vergilerde getirilen muafıklar sonucu, kamudan işletmelere bir miktar kaynak aktararak, işletmelerin mali yapılarını güçlendirmeye çalışmak. Bu yolla gelişmiş sanayi ülkelerindeki teknolojilere sahip olmalarına olanak sağlamak.

- İhracatı özendirmek için, vergi iadesi ve benzer destekleme primleri gibi ek primler ödemek.

Vergi oranlarındaki düşüklükler ve çeşitli vergi muafıklarının sağlanması, uzun dönemde vergi gelirlerini de arttıracaktı. Ancak bunu doğrulayan somut veriler, bu çalışmanın yapıldığı dönemlere kadar elde edilememiştir. Ancak bu uygulamalar, kamu giderlerini sağlıklı kaynaklardan mahrum ettiği için, devlet finans piyasasına borçlanmak için girerek faiz fiyatlarını yükseltmekle ve bu kaynaklarla da sağlayamadığı kısmı emisyonla sağladığından enflasyonu yükselten ortamı yaratmıştır. Firmalar piyasaların önemli bir alıcısı olduğuna göre varlıkları miktarlar aynı kalsa bile, özellikle üretimle ilgili girdilere bağlanan kaynak enflasyon oranı kadar yükselmiştir. Ayrıca faiz fiyatları yükseldiği için işletmeler yatırımlara gitme konusunda stratejilerini belirleyememiştir. İhracatın özendirilmesi bir yanıyla firmalara kaynak sağlamışsa da bu kaynaklar sağlam kamu gelirlerine dayanmadıklarından ek enflasyon kaynağı olmuşlardır.

Buraya kadar Minsky'nin tezinin geçerliliğinin saptanması gerektiğine ilişkin yeterli ipuçları elde etmeye çalıştım. Doğal olarak, ülkemizdeki mali krizlerin bu tez çerçevesinde açıklanması, daha kapsamlı bir çalışmayı gerektirmektedir.

Ancak bu makale ile ilgili sonuçlara geldiğimizde: Bu ölçüde belirsiz faiz fiyatları ve ürün fiyatlarına ek olarak, reel olarak belirlenen döviz kurlarının hangi düzeylere ulaşacağını kestirilmesi zorluğu, ekonomideki belirsizlikleri arttırmış ve dolayısıyla yatırımların artırılması veya amaçlanan ölçüde yeni teknolojilerin gelmesini sağlamayı zorlaştırmıştır.

5- Değerlendirme ve sonuç:

1. Kurumlar vergisi açısından değerlendirmeler:

a) 4 numaralı tablonun 6'ncı kolonunu incelediğimizde imalat sanayiindeki ihracatçı firmaların, devlete vergi ödemedikleri aksine devletten vergi iadesi adı ödedikleri kurumlar vergisinden fazla vergi aldıkları görülmektedir.

b) Kurumlar vergisi oranı % 50'den incelemenin başladığı dönemde % 40'a ve 1985 yılından itibaren % 46'ya çıkartılmasına rağmen (menkul sermaye iradının vergilendirilmemesi bağışıklığını, bir an için ihmal edersek ki bu da bu dönemde dağıtılan 31.584 milyar liranın vergisinden vazgeçmektir), imalatçı, ihracatçı firmalar için bu oran fiilen % 21'dir. (Tablo 4'ün 5 yıllık ortalamasını aldığımızda)

c) Ödenen kurumlar vergisi miktarlarındaki artış ise (1983 yılı için % 51, 1984 yılı için % 69, 1985 yılı için % 23 azalış, 1986 yılı için % 73 olmak üzere) ortalama yıllık % 43'tür.

2. Mali yapılar açısından değerlendirmeler:

a) İşletmelerin özsermayeleri kendi iç dinamikleri ile artmamış, tablo 5'te görüldüğü gibi dışarıdan alınan kaynaklar kadar bir artış sağlanmıştır.

b) Gelişen teknolojilere ayak uydurabilmek için kaynak gereksinimlerini de ya yatırım ve kalkınma bankalarından ya da ortaklarından sağlamıştır. Hatta bu kaynakların çok az bir kısmını da işletme sermayesi ihtiyaçlarında kullanmışlardır.

Politikalar belirlenirken amaçlanan, hem vergi ile ilgili hem de işletmelerin yapıları gibi beklentilerin de gerçekleşmesini yaratan faktörler nelerdir?

İşletmelerin kısaca işletme sermayesi olarak adlandırılan para ve diğer kaynaklarının fiyatları enflasyon nedeniyle artmıştır. 1982 yılında 69.255 milyar lira olan işletme sermayesi tutarları, 1983 yılında 90.927'ye 1984 yılında 134.010'na, 1985 yılında 188.968'ke ve 1986 yılında ise 328.804 milyar liraya yükselmiştir. Bu ölçüde kaynak gereksinimlerini, uygulanan yüksek faiz politikaları nedeniyle yüksek faizle sağlayan işletmeler yaratıkları kaynakları buralarda kullanmak zorunda kalmışlardır.

1986 yılında incelenen işletmelerin bilanço karları 48 milyar, faiz ödemeleri ise 69 milyar liradır. Faiz gelirlerini elde eden bankalar, çeşitli muafiyetler nedeniyle, kurumlar vergisini fiilen % 10 ile % 13 arasında işletmeler ise karlarının vergilerini fiilen 9 21 ler düzeyinde ödediklerinden, kamu giderlerini sağlıklı kaynaklara kavuşamamış ve enflasyona kaynaklık eden bu olgu ise işletmelerin kullandığı işletme sermayesinin fiyatını yükseltmiştir.

Sonuçta, yapısal izlenimi yaratan bu görüntü, birbirlerini karşılıklı olarak besleyerek sürüyor gibi görünmesine rağmen, kesin bir ifade kullanabilmek için kapsamlı olan araştırmalarımıza ihtiyaç vardır.

K A Y N A K L A R

1. Özselçuk, E., "Enflasyon ve Özel İmalat Sanayinin Finansal Yapısı, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası yayını No: 0137m./m.a. İstanbul.

2. "Finansman Anketi", Eskişehir Sanayi Odası Bülteni Özel sayı, Şubat, 1985, Eskişehir ve İstanbul Sanayi Odası Dergileri Özel Sayılar, 1985, 6,6,8,9,90., ; İstanbul.
3. Harcourt, G.C., "Quite Wrong and / or Nothing New?" Post-Keynesian Economic Theory: A Challenge to neo-classical Economics, Ed: Artesis, P., Skouras, T., Sussex, Wheatsheaf Books, 1985
4. Minsky, H.P., "The Financial Instability Hypothesis: A Restatement, Post Keynesian Economic Theory: A Challenge to Neo-Classical Economics, Ed: Arestis, P., Skouras, T., Sussex, Wheatsheaf Books, 1985, s.26.
5. Minsky, a.g.e., s.43.
6. Minsky, a.g.e., s.44.
7. Minsky, a.g.e., s.45.